

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ З РОЗПОДІЛОМ ЗА ЇХ РОЗМІРАМИ

©2021 БІДА М. Б.

УДК 338.9 : 658
JEL: E23; H32; L25; L26

Біда М. Б. Сучасний стан і тенденції розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами

В умовах становлення ринкової економіки в Україні значна роль відводиться розвитку підприємництва як рушійної сили активізації діяльності суб'єктів господарювання. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку підприємництва України проведено з урахуванням критеріїв розподілу підприємств на мікро-, малі, середні та великі згідно із законодавством України. Інформаційною базою дослідження послужили статистичні дані, які опубліковані на сайті Державної служби статистики України за період 2010–2019 рр. У статті охарактеризовано динаміку за 2010–2019 рр. таких показників ефективності діяльності великих, середніх і малих (у т. ч. мікро-) підприємств України: рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств; рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств; частка підприємств, які одержали чистий прибуток; структура розподілу капітальних інвестицій; кількість підприємств; обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств. Показано структурний розподіл показників ефективності діяльності підприємств України за видами економічної діяльності за 2019 р. За допомогою економетричного моделювання динаміки кількості підприємств, обсягів капітального інвестування та реалізованої продукції підприємств України за 2010–2019 рр. побудовано рівняння трендів (поліноміального типу). Узагальнюючи результати досліджень, проранжовано підприємства України з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за значенням показників діяльності протягом 2010–2019 рр. Для характеристики рівня ризикованості діяльності кожної з категорій підприємств розраховано коефіцієнти варіації для показників діяльності підприємств України за період 2010–2019 рр. Систематизовано переваги та недоліки організації та функціонування підприємств різних категорій. Для збалансованого розвитку ринкової економіки обґрунтовано необхідність співпраці та формування ефективного механізму взаємодії всіх форм підприємництва – малого, середнього та великого, кожне з яких має свої як переваги, так і недоліки.

Ключові слова: підприємництво, підприємство, велике підприємство, середнє підприємство, мале підприємство, мікропідприємство, рентабельність, коефіцієнт варіації.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-82-95>

Рис.: 1. **Табл.:** 13. **Бібл.:** 20.

Біда Маріанна Богданівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного економічного аналізу та фінансів, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: Marianna.bida90@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0817-119X>

UDC 338.9 : 658
JEL: E23; H32; L25; L26

Bida M. B. The Current State and Tendencies of Development of the Enterprises in Ukraine According to Their Sizes

In the conditions of the formation of a market economy in Ukraine, a significant role is given to the development of entrepreneurship as the driving force for the intensification of the activities of economic entities. An analysis of the current state and tendencies in entrepreneurship development of Ukraine was carried out taking into account the criteria for the division of enterprises into micro, small, medium-sized and large in conformity with the legislation of Ukraine. The information base of the research was statistics published on the website of the State Statistics Service of Ukraine for the period 2010-2019. The article describes the dynamics for 2010-2019 of such indicators of efficiency of large, medium and small (including micro) enterprises of Ukraine: level of profitability (unprofitability) of operational activity of enterprises; level of profitability (unprofitability) of all activities of enterprises; proportion of enterprises that received net profit; structure of distribution of capital investments; number of enterprises; volume of sold products (goods, services) of enterprises. The structural distribution of indicators of efficiency of Ukrainian enterprises by type of economic activity for 2019 is displayed. With the help of econometric modeling of dynamics of the number of enterprises, volumes of capital investment and sold products of Ukrainian enterprises for 2010-2019, a trend equation (polynomial type) is built. Summarizing the results of researches, Ukrainian enterprises were divided into large, medium, small and micro enterprises by the value of performance indicators during 2010-2019. To characterize the level of riskiness of activities for each category of enterprises, variation coefficients for the performance indicators of Ukrainian enterprises for the period 2010-2019 were computed. The advantages and disadvantages of organization and functioning of enterprises of different categories are systematized. For the balanced development of the market economy, the need for cooperation and the formation of an efficient mechanism for interaction of all forms of entrepreneurship – small, medium and large, each of which has its own advantages and disadvantages, is substantiated.

Keywords: entrepreneurship, enterprises, large enterprise, medium-sized enterprise, small enterprise, microenterprise, profitability, variation coefficient.

Fig.: 1. **Tabl.:** 13. **Bibl.:** 20.

Bida Marianna B. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economic Analysis and Finance, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: Marianna.bida90@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0817-119X>

В умовах становлення ринкової економіки в Україні значна роль відводиться розвитку підприємництва як рушійної сили активізації діяльності суб'єктів господарювання. Типологізацію

підприємств визначає комплекс чинників, найбільше – ресурсне забезпечення (зокрема, кадрове, фінансове, матеріальне), а також обсяг доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), який підприємство здатне

генерувати. У науковій літературі значна увага приділяється вивченню переваг і недоліків кожної категорії підприємства, окремо виокремлюючи малий і середній бізнес. Проте для стабільного соціально-економічного розвитку країни потрібне оптимальне забезпечення життєздатності та створення умов для діяльності та великого бізнесу. Вивчення сучасного стану та тенденцій розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами є важливим напрямом для державних органів влади при розробленні стратегії розвитку тієї чи іншої галузі економіки чи регіону, що дозволяє врахувати ефективність кожної категорії підприємств у тих чи інших умовах господарювання та спрямувати зусилля на підтримку розвитку тих підприємств, розвиток яких якнайкраще відповідає поставленим цілям. Для окремих суб'єктів підприємництва категорійний поділ дозволяє зорієнтуватися при розробленні бізнес-стратегії діяльності в умовах обмеженості ресурсів, нестабільності та динамічності середовища, скористатися досвідом організації та кращими практиками ведення бізнесу з урахуванням розміру підприємства, а також, що є немаловажним, заручитися державною підтримкою, яка спрямована тільки на конкретні категорії суб'єктів підприємництва.

Проблематика аналізування стану та тенденцій розвитку підприємств в Україні з розподілом їх за розмірами є широко дослідженою в наукових працях і джерелах. Зокрема, такі вітчизняні науковці, як Кіндрацька Г. І. та Кулиняк Ю. І. [1] проаналізували структуру суб'єктів підприємництва України залежно від їхнього виду (великі, середні, малі) та встановили основні особливості їхньої діяльності за період 2008–2014 рр., здійснили порівняльне оцінювання темпових показників діяльності підприємств України та охарактеризували тенденції зміни цих показників; Яскал І. В. і Пасайлюк Р. І. [2] дослідили тенденції ефективності підприємницької діяльності в Україні та проаналізували динаміку питомої ваги підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання протягом 2013–2017 рр., показали наслідки кризи 2013–2014 рр. і зовнішньої військової агресії на діяльність підприємств; Причепя І. В. і Руда Л. П. [3] дослідили стан та основні тенденції розвитку підприємницького сектора економіки як потужного катализатора ефективної розбудови й оновлення національної економіки за умов поглиблення євроінтеграційних і глобалізаційних процесів, охарактеризували основні виклики глобального середовища господарювання для вітчизняного підприємництва та проаналізували основні макроекономічні показники економіки України, що характеризують середовище формування та господарювання вітчизняних суб'єктів підприємництва за сучасних умов.

Багато науковців присвятили свої дослідження вивченню особливостей діяльності малого підприємництва, зокрема такі, як Данилків Х. П., Гембарська Н. Є. та

Волошин О. П. [4], Крисак А. О. та Мусятівська О. С. [5], Марченко О. І. та Моткалюк Р. В. [6], Мірошник Р. О. та Прокоп'єва У. О. [7], Міца В. В. [8], Черняєва О. В. і Гриненко А. Ю. [9], Чухрай Н. І. та Кулиняк І. Я. [10] та ін.

Поділ суб'єктів господарювання залежно від кількості працюючих і доходів від будь-якої діяльності за рік на суб'єкти малого (у т. ч. мікропідприємництва), середнього або великого підприємництва зафіксовано в Господарському кодексі України (ст. 55 Р. II) [11] (табл. 1).

У табл. 2 наведено критерії розподілу підприємств на мікро-, малі, середні та великі згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [12] для цілей регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Статистичні органи України наводять статистичні дані щодо показників діяльності підприємств з розподілом їх за розмірами на великі, середні, малі та мікропідприємства згідно з критеріями, які визначені в Господарському кодексі України.

Особлива увага на державному рівні приділяється створенню правових та економічних засад державної політики у сфері підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва [13].

Більшість наукових праць присвячені аналізу діяльності або малого та середнього бізнесу, або розвитку великих підприємств, не приділяючи при цьому достатньо уваги порівняльному аналізу діяльності підприємств різних категорій. Окрім цього, динамічність ринкового середовища, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на формування підприємницького середовища в Україні зумовлює подальшу потребу та актуальність у постійному моніторингу й аналізуванні тенденцій розвитку підприємств.

Метою даної статті є аналізування сучасного стану та тенденцій розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами.

Великі підприємства, володіючи значними обсягами необоротних активів, мають можливість знижувати постійні витрати на одиницю продукції, збільшуючи при цьому обсяги виробництва. Також, володіючи більшими виробничими потужностями, ніж середні та малі, мають можливість без залучення посередників організувати повний цикл виробничого процесу – від розроблення до реалізації продукції. Великі та середні підприємства володіють більшими обсягами оборотних коштів, що дає їм можливість впроваджувати у виробничий процес сучасне та високотехнологічне обладнання. Проте, на відміну від великих і середніх підприємств, малі підприємства, володіючи незначними обсягами необоротних та оборотних активів, мають більшу гнучкість і маневреність в управлінні й організації виробництва, що дає можливість швидко зреагувати на зміну потреб споживача та перепрофілювати свою діяль-

Критерії розподілу суб'єктів господарювання залежно від кількості працюючих і доходів від будь-якої діяльності за рік

Категорія суб'єкта господарювання	Правовий статус	Середня кількість працівників за звітний період (календарний рік)	Річний дохід від будь-якої діяльності
Суб'єкти малого підприємництва	Фізичні та юридичні особи	До 50 осіб	До 10 млн євро
<i>у т. ч. суб'єкти мікропідприємництва</i>	<i>Фізичні та юридичні особи</i>	<i>До 10 осіб</i>	<i>До 2 млн євро</i>
Суб'єкти середнього підприємництва	Юридичні особи	Понад 50 осіб, але менше 250 осіб	Понад 10 млн євро, але менше 50 млн євро
Суб'єкти великого підприємництва	Юридичні особи	Понад 250 осіб	Понад 50 млн євро

Джерело: складено за [11].

Таблиця 2

Критерії розподілу підприємств (крім бюджетних установ) згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передують звітному		
	Балансова вартість активів	Середня кількість працівників	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Мікропідприємства	До 350 тис. євро	До 10 осіб	До 700 тис. євро
Малі підприємства	До 4 млн євро	До 50 осіб	До 8 млн євро
Середні підприємства	До 20 млн євро	До 250 осіб	До 40 млн євро
Великі підприємства	Понад 20 млн євро	Понад 250 осіб	Понад 40 млн євро

Джерело: складено за [12].

ність, переспрямувати активи на нові напрями випуску продукції. Окрім цього, на малих підприємствах більш ефективно використовується устаткування, нижчий рівень запасів, порівняно з великими та середніми підприємствами, де виробничі потужності можуть використовуватися менше, ніж наполовину [14, с. 127].

Для аналізування сучасного стану та тенденцій розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами скористаємося статистичними даними, які наводяться на сайті Державної служби статистики України. Наведемо в табл. 3 основні показники ефективності діяльності підприємств України з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010–2019 рр.

Аналіз показників, які наведені в табл. 3, дозволяє зробити такі висновки:

- 1) серед усіх категорій підприємств за період 2010–2019 рр. найвищий рівень рентабельності операційної діяльності продемонстрували великі підприємства (6,4%), а найменший – малі підприємства (2,1%). Спостерігається позитивна тенденція розвитку мікропідприємств, для яких рівень рентабельності

операційної діяльності у 2019 р. досяг свого максимуму за останні шість років (з 2014 р.). Найбільш критичним для підприємств усіх категорій виявився 2014 р.;

- 2) аналогічні тенденції прослідковуються у зміні рівня рентабельності всієї діяльності підприємств протягом 2010–2019 рр. Період 2013–2015 рр. позначився негативними тенденціями для всіх категорій підприємств, а починаючи з 2014 р. спостерігається зростання рівня рентабельності. Тільки у 2019 р. бачимо значне поживлення діяльності мікропідприємств, які отримали позитивне значення рівня рентабельності всієї діяльності (3,3%), малі підприємства характеризуються додатним значенням показника у 2018–2019 рр. (2,7% і 7,0% відповідно);
- 3) за середнім значенням частки підприємств, які одержали чистий прибуток, бачимо, що найвище значення досліджуваного показника характерне для середніх підприємств (69,3%), а найнижче – для великих (66,8%).

Загалом можна зробити висновок, що за досліджуваними показниками підприємства демонстру-

Показники ефективності діяльності підприємств України з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010–2019 рр.

Категорія підприємства	Значення показників за роками										Середнє значення
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
<i>Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %</i>											
Усього	4,0	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0	7,4	8,8	8,1	10,2	5,0
Великі підприємства	3,9	6,2	5,2	5,0	0,7	4,0	8,8	11,2	9,1	10,3	6,4
Середні підприємства	5,0	6,0	5,0	3,2	-3,6	0,0	6,9	7,3	7,0	10,0	4,7
Малі підприємства	1,8	4,2	4,1	2,2	-17,9	-4,2	5,2	6,5	8,3	10,7	2,1
з них мікропідприємства	-3,5	0,8	-0,1	-2,3	-30,1	-8,2	-0,4	2,4	4,7	9,3	-2,7
<i>Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств, %</i>											
Усього	0,5	1,8	1,0	-0,7	-14,2	-7,3	0,6	3,0	4,5	7,6	-0,3
Великі підприємства	0,2	3,3	0,9	0,6	-11,1	-7,0	2,4	5,2	5,2	6,8	0,7
Середні підприємства	2,3	1,2	2,2	-0,1	-12,5	-5,0	0,7	3,1	4,6	8,6	0,5
Малі підприємства	-5,7	-2,5	-3,3	-6,2	-26,5	-13,6	-3,6	-2,0	2,7	7,0	-5,4
з них мікропідприємства	-13,9	-8,0	-10,2	-16,1	-40,2	-20,4	-11,7	-8,0	-1,8	3,3	-12,7
<i>Частка підприємств, які одержали чистий прибуток, %</i>											
Усього	57,3	63,5	63,0	65,0	65,5	73,3	73,0	72,4	73,9	73,6	68,1
Великі підприємства	65,0	68,1	68,7	67,7	49,4	56,2	65,8	72,8	76,7	78,0	66,8
Середні підприємства	61,6	64,1	64,3	63,7	61,4	70,6	75,5	76,1	77,7	77,6	69,3
Малі підприємства	57,0	63,5	63,0	65,0	65,7	73,5	72,8	72,3	73,7	73,3	68,0
з них мікропідприємства	56,9	63,7	62,9	65,2	66,1	73,3	71,9	71,4	72,8	72,1	67,6

Джерело: складено за даними [15; 16].

ють позитивну тенденцію розвитку. Найвищі значення цих показників характерні для 2019 р.

Наведемо в табл. 4 структуру розподілу капітальних інвестицій за категоріями підприємств в Україні. Згідно з табл. 4 бачимо, що найбільша частка капітальних інвестицій в Україні припадає на великі підприємства (42,8%), а найменша – на малі (17,0%), з них на мікропідприємства – 4,6%.

У табл. 5, табл. 6 наведено розподіл значень рентабельності (збитковості) всієї діяльності та частки підприємств, які одержали чистий прибуток, за видами економічної діяльності та категоріями підприємств.

Діяльність великих підприємств характеризується найвищою рентабельністю у 2019 р. у сферах інформації та комунікації (22,2%) і фінанси та страхування (16,9%). Серед середніх і малих підприємств у 2019 р. найвищий рівень рентабельності був притаманний підприємствам, які працювали в сільському, лісовому та рибному господарстві (23,6% і 9,6% відповідно), а також в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (19,7% і 12,5% відповідно). Незважаючи на високу частку середніх підприємств, які одержали чистий прибуток у 2019 р. у сферах будівництва, інформації

та телекомунікації, фінансовій і страховій діяльності, через високу частку виробничих витрат ці підприємства завершили діяльність у звітному році з низьким рівнем рентабельності. Найприбутковішою сферою для підприємств усіх категорій були сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство. Негативне значення рентабельності було характерне у 2019 р. для діяльності великих підприємств у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (-2,2%), а для мікропідприємств – фінансова та страхова діяльність (-13,8%) та промисловість (-1,0%).

Період 2014–2016 рр. характеризується зменшенням кількості підприємств в Україні, що зумовлено банкрутством і закриттям підприємств через економічну та політичну нестабільність у країні та воєнні дії на сході країни. Окрім цього, за 2014–2019 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. За період 2010–2019 рр. спостерігається відсоткове скорочення кількості великих (з 0,2% у 2010 р. до 0,1% у 2019 р.) і середніх підприємств (з 5,5% у 2010 р. до 4,7% у 2019 р.)

Структура розподілу капітальних інвестицій за категоріями підприємств в Україні, % до загального обсягу

Категорія підприємства	Значення показників за роками										Середнє значення
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Великі підприємства	43,1	38,9	47,5	46,0	46,6	44,4	36,5	36,5	43,9	44,4	42,8
Середні підприємства	36,7	40,3	32,2	32,8	33,8	35,1	38,0	36,5	34,4	37,0	35,7
Малі підприємства	15,4	17,1	15,2	17,1	14,9	16,1	20,1	21,1	17,0	15,6	17,0
з них мікропідприємства	4,7	3,7	5,0	4,1	4,6	4,4	5,4	5,9	4,7	3,0	4,6

Джерело: складено за даними [15; 16].

Таблиця 5

Значення рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності за 2019 р.

Вид економічної діяльності	Значення рентабельності (збитковості) всієї діяльності за категоріями підприємств, %				
	усього	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	16,1	6,1	23,6	9,6	8,9
Промисловість	3,9	4,7	3,0	3,0	-1,0
Будівництво	3,4	0,1	4,4	3,1	0,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,4	15,1	19,7	12,5	6,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,4	-2,2	6,4	2,9	1,7
Інформація та телекомунікації	10,5	22,2	6,2	5,4	3,6
Фінансова та страхова діяльність	8,3	16,9	7,1	9,8	-13,8

Джерело: складено за даними [15; 16].

і зростання кількості малих (з 94,3% у 2010 р. до 95,2% у 2019 р.) і мікропідприємств (з 79,3% у 2010 р. до 82,3% у 2019 р.). Малі підприємства складають найбільшу частку в загальній кількості підприємств (95,2% у 2019 р.) і найбільше їх функціонує в оптовій та роздрібній торгівлі, сфері ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів; сільському, лісовому та рибному господарстві; операціях з нерухомим майном; промисловості та будівництві. Діяльність великих і середніх підприємств зосереджена у промисловості. Кількість підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства наведено в табл. 7, табл. 8.

У структурі обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) великі підприємства втратили свої позиції на користь інших категорій підприємств (частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) великих підприємств скоротилася з 41,6% у 2010 р. до 37,7% у 2019 р.) (табл. 9, табл. 10).

За допомогою економетричного моделювання динаміки показників діяльності підприємств України за 2010–2019 рр. побудовано рівняння трендів (поліноміального типу) (рис. 1). Схематичне зображення результатів моделювання демонструє різні тенденції у змінах кількості підприємств (поліноміальна крива 3 порядку), обсягів капітального інвестування та реалізованої продукції підприємств (поліноміальна крива 2 порядку).

Узагальнюючи результати аналізу показників діяльності підприємств України наведено в табл. 11 – ранжування підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010–2019 рр.

Одним із показників, який характеризує рівень ризикованості діяльності, є коефіцієнт варіації, значення якого наведено для показників діяльності категорій підприємств України за період 2010–2019 рр. (табл. 12). Вище значення коефіцієнта варіації відповідає вищому ризику та більшій мірі волатильності

Частка підприємств, які одержали чистий прибуток у 2019 р.

Вид економічної діяльності	Частка підприємств, які одержали чистий прибуток, з розподілом за категоріями підприємств, %				
	усього	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	83,0	79,4	81,5	83,1	83,4
Промисловість	71,7	76,7	75,9	71,1	68,5
Будівництво	73,5	72,7	83,2	73,1	70,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	76,8	78,8	84,6	76,5	75,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	73,5	79,3	71,2	73,6	71,9
Інформація та телекомунікації	70,9	77,8	82,9	70,5	69,5
Фінансова та страхова діяльність	66,5	100,0	82,5	65,1	62,6

Джерело: складено за даними [15; 16].

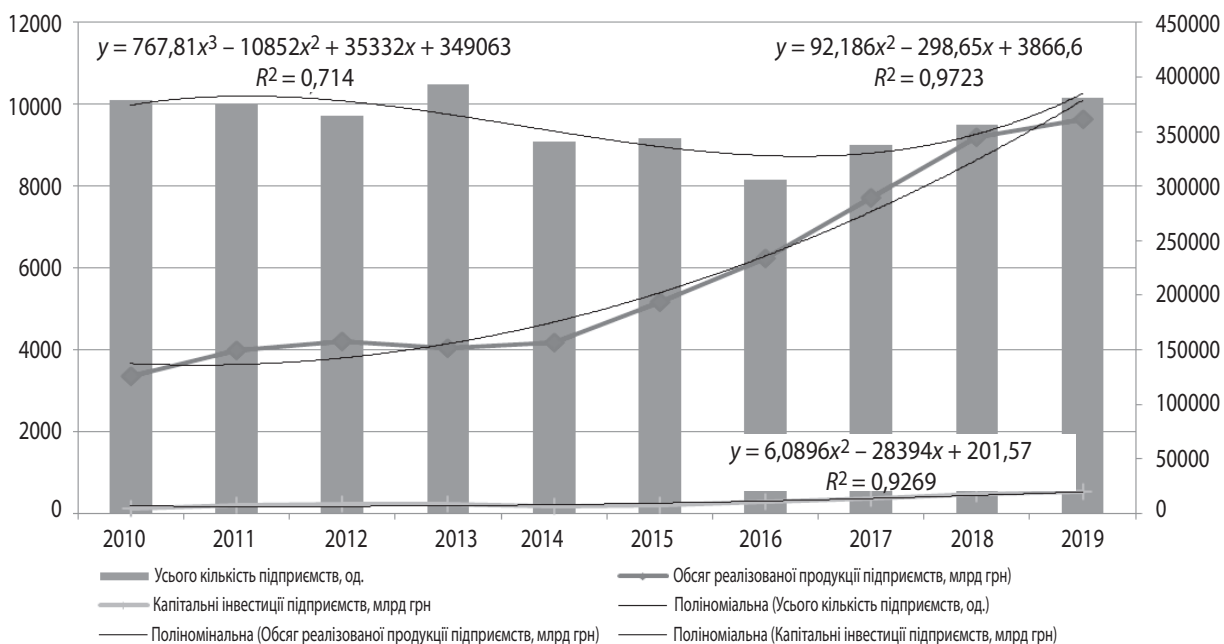

Рис. 1. Динаміка та лінії трендів показників діяльності підприємств України за 2010–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними [15; 16].

показника. Таким чином, бачимо, що найбільших коливань і відхилень від середнього значення зазнавав обсяг капітальних інвестицій (43,7%) та обсяг реалізованої продукції (47,2%) малих підприємств, а за показниками кількості підприємств (21,1%) та часткою підприємств, які одержували чистий прибуток (12,4%), найбільш нестабільними є великі підприємства.

Систематизуючи результати аналізу наукових джерел і власних досліджень, наведемо перелік пере-

ваг і недоліків організації та функціонування великих, середніх і малих (у т. ч. мікропідприємств) підприємств (табл. 13).

Для сучасної економіки характерна складна комбінація різних за масштабами виробництв: великих, із тенденцією до монопольних структур, і невеликих, що складаються під впливом багатьох факторів. З одного боку, стійкою тенденцією науково-технічного прогресу є концентрація виробництва. Саме великі фір-

Таблиця 7

Кількість підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010–2019 рр. *

Рік	Кількість підприємств, одиниць	У тому числі									
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства		у % до загальнопоказника відно виду діяльності	
		одиниць	у % до загальнопоказника відно виду діяльності	одиниць	у % до загальнопоказника відно виду діяльності	одиниць	у % до загальнопоказника відно виду діяльності	одиниць	у % до загальнопоказника відно виду діяльності	одиниць	у % до загальнопоказника відно виду діяльності
2010	378810	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3	300445	79,3		
2011	375695	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3	295815	78,7		
2012	364935	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3	286461	78,5		
2013	393327	659	0,2	18859	4,8	373809	95,0	318477	81,0		
2014	341001	497	0,1	15906	4,7	324598	95,2	278922	81,8		
2015	343440	423	0,1	15203	4,4	327814	95,5	284241	82,8		
2016	306369	383	0,1	14832	4,9	291154	95,0	247695	80,8		
2017	338256	399	0,1	14937	4,4	322920	95,5	278102	82,2		
2018	355877	446	0,1	16057	4,5	339374	95,4	292772	82,3		
2019	380597	518	0,1	17751	4,7	362328	95,2	313380	82,3		

Примітка: * – дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ, за 2014–2019 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено за даними [15; 16].

Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019 р.*

Вид економічної діяльності	Усього, одиниць	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		одиниць	у % до загальної кількості підприємств	одиниць	у % до загальної кількості підприємств	одиниць	у % до загальної кількості підприємств	одиниць	у % до загальної кількості підприємств
Усього	380597	518	0,1	17751	4,7	362328	95,2	313380	82,3
У тому числі:									
сільське, лісове та рибне господарство	50239	34	0,1	2281	4,5	47924	95,4	42633	84,9
промисловість	47679	258	0,6	5025	10,5	42396	88,9	32630	68,4
будівництво	31869	11	0,0	921	2,9	30937	97,1	25952	81,4
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	101427	155	0,2	3185	3,1	98087	96,7	86950	85,7
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	17487	29	0,2	1163	6,6	16295	93,2	13382	76,5
тимчасове розміщування й організація харчування	7885	3	0,1	271	3,4	7611	96,5	6303	79,9
інформація та телекомунікації	15917	9	0,1	355	2,2	15553	97,7	13717	86,2
фінансова та страхова діяльність	4129	5	0,1	293	7,1	3831	92,8	3222	78,0
операції з нерухомим майном	38980	2	0,0	440	1,1	38538	98,9	35724	91,6
професійна, наукова та технічна діяльність	30704	7	0,0	591	1,9	30106	98,1	27601	89,9
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	18917	3	0,0	859	4,5	18055	95,5	15027	79,4
освіта	2642	-	-	55	2,1	2587	97,9	2193	83,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6942	1	0,0	2168	31,2	4773	68,8	3077	44,3
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2351	1	0,1	102	4,3	2248	95,6	1910	81,2
надання інших видів послуг	3429	-	-	42	1,2	3387	98,8	3059	89,2

Примітка: * – дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, за 2014–2019 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено за даними [15; 16].

Таблиця 9

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010–2019 рр.*

Рік	Усього, тис. грн	У тому числі									
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства			
		тис. грн	у % до загальнопоказника відносно діяльності	тис. грн	у % до загальнопоказника відносно діяльності	тис. грн	у % до загальнопоказника відносно діяльності	тис. грн	у % до загальнопоказника відносно діяльності	тис. грн	у % до загальнопоказника відносно діяльності
2010	3366228252,4	1401596805,6	41,6	1396364330,7	41,5	568267116,1	16,9	181903069,0	5,4		
2011	3991239439,5	1775829049,7	44,5	1607627972,7	40,3	607782417,1	15,2	189799125,8	4,8		
2012	4203169572,5	1761086007,6	41,9	1769430163,0	42,1	672653401,9	16,0	212651212,8	5,1		
2013	4050214970,8	1717391283,6	42,4	1662565183,9	41,1	670258503,3	16,5	216111376,9	5,3		
2014	4170659906,3	1742507894,5	41,8	1723151531,3	41,3	705000480,5	16,9	230729330,9	5,5		
2015	5159067139,9	2053189492,2	39,8	2168764822,1	42,0	937112825,6	18,2	307449974,9	6,0		
2016	6237535213,5	2391454263,0	38,3	2668695707,4	42,8	1177385243,1	18,9	361784020,8	5,8		
2017	7707935218,8	2929516585,0	38,0	3296417896,8	42,8	1482000737,0	19,2	497777058,4	6,5		
2018	9206049545,7	3515839460,5	38,2	3924059641,2	42,6	1766150444,0	19,2	599625562,6	6,5		
2019	9639730603,3	3631415313,0	37,7	4168439400,3	43,2	1839875890,0	19,1	612370435,5	6,4		

Примітка: * – дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, за 2014–2019 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено за даними [15; 16].

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019 р.¹

Вид економічної діяльності	Усього, млн грн	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		млн грн	% до загальноного обсягу реалізації	млн грн	% до загальноного обсягу реалізації	млн грн	% до загальноного обсягу реалізації	млн грн	% до загальноного обсягу реалізації
Усього	9639730,6	3631415,3	37,7	4168439,4	43,2	1839875,9	19,1	612370,4	6,4
У тому числі									
сільське, лісове та рибне господарство	556325,9	74132,0	13,3	275953,8	49,6	206240,1	37,1	65480,0	11,8
промисловість	3230045,2	1730213,3	53,6	1275859,6	39,5	223972,4	6,9	47691,9	1,5
будівництво	370760,6	32367,3	8,7	159845,5	43,1	178547,9	48,2	56130,3	15,1
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3958371,1	1222860,5	30,9	1893549,2	47,8	841961,4	21,3	280487,8	7,1
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	542968,2	280730,7	51,7	169628,4	31,2	92609,1	17,1	32620,4	6,0
тимчасове розміщування й організація харчування	42201,9	... ²	... ²	... ²	... ²	14051,8	33,3	4205,2	10,0
інформація та телекомунікації	198276,7	62702,8	31,6	74030,6	37,3	61543,3	31,1	26398,2	13,3
фінансова та страхова діяльність	101088,8	7889,2	7,8	73160,0	72,4	20039,7	19,8	5249,1	5,2
операції з нерухомим майном	135127,9	... ²	... ²	... ²	... ²	80665,8	59,7	41158,6	30,5
професійна, наукова та технічна діяльність	330127,3	... ²	... ²	... ²	... ²	60325,0	18,3	28764,0	8,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	104410,9	... ²	... ²	... ²	... ²	42954,1	41,1	18066,4	17,3
освіта	5104,2	–	–	1899,7	37,2	3204,5	62,8	1569,4	30,7
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	51090,8	... ²	... ²	... ²	... ²	6152,2	12,0	1285,7	2,5
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	8050,8	... ²	... ²	... ²	... ²	3811,5	47,3	1635,3	20,3
надання інших видів послуг	5780,3	–	–	1982,9	34,3	3797,4	65,7	1628,1	28,2

Примітки: ¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. ² Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації (первинне та вторинне блокування вразливих значень).

Джерело: складено за даними [15; 16].

ЕКОНОМІКА

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Ранжування категорій підприємств України за значенням показників діяльності за 2010–2019 рр.

Показник	Ранжування підприємств за значенням показника (у порядку спадання)		
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства
Рівень рентабельності (збитковості) всієї /операційної діяльності підприємств	1	2	3
Частка підприємств, які одержали чистий прибуток	3	1	2
Капітальні інвестиції підприємств	1	2	3
Кількість підприємств	3	2	1
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств	2	1	3

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 12

Значення коефіцієнтів варіації для показників діяльності категорій підприємств України за 2010–2019 рр.

Показник	Значення коефіцієнтів варіації за категоріями підприємств, %				
	Усього	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	Мікро-підприємства
Частка підприємств, які одержали чистий прибуток	8,2	12,4	9,5	8,2	7,7
Капітальні інвестиції підприємств	44,3	44,9	45,0	46,2	43,7
Кількість підприємств	6,9	21,1	13,4	6,7	6,6
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств	38,0	33,1	39,8	44,8	47,2

Джерело: авторська розробка.

ми володіють більшими матеріальними, фінансовими та трудовими ресурсами, кваліфікованими кадрами. Вони здатні вести великомасштабні науково-технічні розробки, які й визначають технологічний прогрес. З іншого боку, останнім часом виявилось небувале зростання підприємств малого та середнього бізнесу, особливо у сферах, де поки не потрібно значного капіталу, великих обсягів устаткування та кооперації безлічі працівників. Малих і середніх підприємств особливо багато в наукомістких видах виробництва, а також у галузях, пов'язаних із виробництвом споживчих товарів і наданням послуг [9, с. 34].

Малий бізнес – найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя зі своїми закономірностями розвитку та специфічними перевагами, що за певних умов стають недоліками, які стримують його розвиток. Наприклад, відносно невеликий капітал для започаткування малого бізнесу звужує рамки виробництва й обмежує можливість залучення додаткових ресурсів: науково-технічних, фінансових, виробничих, трудових та ін. Нестійкість малого бізнесу внаслідок обмеженос-

ті ресурсів, а також підвищеної чутливості до змін в економіці, набагато вище, ніж у великих і середніх підприємницьких структур. Близько 80% малого бізнесу існують рік-два, а більше третини є збитковими [5, с. 70].

ВИСНОВКИ

Великі підприємства в силу своїх розмірів, доступу до фінансових і матеріальних ресурсів, ефекту масштабу та економії на постійних витратах досягають кращих значень операційної рентабельності та всієї діяльності, на них припадає найбільша частка капітальних інвестицій. Проте, як показує досвід розвинутих країн, малому та середньому підприємництву належить вагомий роль у формуванні ринкової економіки. Важливим для розвитку країни є надання державою підтримки малому та середньому бізнесу, створення сприятливої інфраструктури та ефективної правової бази. Статистичний аналіз показав, що вагомий роль належить малим підприємствам, частка яких складає понад 95% загальної кількості підприємств. Разом із тим, хоча малі підприємства є чисельними структурами, але бар'єри в розвитку, від-

Переваги та недоліки організації та функціонування підприємств

Категорія підприємств	Переваги	Недоліки
Великі підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – Можливості швидкого оновлення основних засобів; – доступ до кредитних фінансових ресурсів; – проведення великомасштабних науково-дослідних, проектних і конструкторських робіт; – створення нової техніки та її поширення; – зі збільшенням обсягу виробництва постійні витрати на одиницю продукції знижуються, що веде до зниження витрат виробництва; – поглиблення поділу та кооперування праці; – кращі технологічні та фінансові можливості для використання досягнень науково-технічного прогресу (НТП), поєднання науки з виробництвом; – економія від масштабу виробництва; – кращі умови для ефективного використання ресурсів (зниження матеріало-, фондо- та трудомісткості) 	<ul style="list-style-type: none"> – Необхідність великих інвестицій на спорудження великих підприємств і тривалий термін їх будівництва; – ускладнення процесу управління зі зростанням масштабів підприємства; – підвищення навантаження на природне середовище; – можливість монополізації виробництва; – негнучкість і неспроможність швидко оновлювати продукцію; – вимагають великих капіталовкладень і тривалого часу для створення; – потребують великої кількості робочої сили, що породжує низку соціальних, транспортних, житлових та інших проблем; – громіздка та часто неефективна система управління
Середні та малі (у т. ч. мікро-) підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – Сприяють формуванню конкурентного середовища; – висока гнучкість виробництва; оперативне прийняття рішень; – висока швидкість обігу капіталу; – швидка реакція на зміни кон'юнктури ринку; – сприяють прискореному впровадженню технічних і комерційних інноваційних ідей; – поглинають велику частину надлишкової робочої сили; – мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта 	<ul style="list-style-type: none"> – Обмеження номенклатури товарів і послуг; – чутливість до впливу фінансової кризи; – обмеження власних фінансових ресурсів; – незначні можливості для розширення підприємства; – велика залежність від рівня державної підтримки

Джерело: систематизовано автором на основі [6; 8; 17–20].

сутність можливостей і потужностей, які притаманні середнім і великим підприємствам, не дозволяють малому бізнесу досягати значних фінансових результатів. Саме тому для збалансованого розвитку ринкової економіки необхідна співпраця та формування ефективного механізму взаємодії всіх форм підприємництва – малого, середнього та великого, кожен з яких має свої як переваги, так і недоліки.

Окрім економічного ефекту, для держави є важливим виконання суб'єктами підприємництва соціальних програм та проектів. Саме тому важливим подальшим напрямом дослідження є аналіз виконання соціальної функції підприємствами різних категорій, виокремлення переваг і недоліків підприємств різних форм у забезпеченні розвитку соціальної складової, виявлення передумов успішної реалізації соціальних підприємницьких ініціатив тощо. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіндрацька Г. І., Кулиняк Ю. І. Стан і тенденції розвитку великих, середніх та малих підприємств реального сектору економіки України: порівняльний ана-

ліз динаміки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2015. Вип. 2. № 815. С. 51–62. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/vypusk-2-nomer-8153-2015/stan-i-tendenciyi-rozvytku-velykyh-serednih-ta-malyh>

2. Яскал І. В., Пасайлюк Р. І. Ефективність функціонування підприємницького сектору економіки України: тенденції та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т. 30. № 6. С. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-35>
3. Причепя І. В., Руда Л. П. Сучасні тенденції та перспективи розвитку підприємницького сектору економіки України. *Економічний простір*. 2019. № 143. С. 67–80. DOI: <https://doi.org/10.30838/PES.2224.260319.67.418>
4. Danylyk Kh. P., Hembarska N. Ye., Voloshyn O. P. Efficiency of using financial and credit instruments to intensify the innovative development of small business structures in Ukraine. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4. № 2. С. 133–143. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.133>

5. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68–73. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.68
6. Марченко О. І., Моткалюк Р. В. Розвиток малого бізнесу: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Фінансовий простір*. 2015. № 1. С. 190–193. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/368/364>
7. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Т. 4. № 1. С. 63–71. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.063>
8. Міца В. В. Малий бізнес у сучасних ринкових умовах (соціальний аспект). *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 95–98. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/24.pdf
9. Черняєва О. В., Гриненко А. Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3. С. 33–38. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/08.pdf
10. Чухрай Н. І., Кулиняк І. Я. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: основні проблеми та перспективи // Сучасний інструментарій та галузеві особливості управління підприємствами України: монографія / за наук. ред. Н. І. Чухрай. Львів: Видавництво «Львівської політехніки», 2014. С. 89–104.
11. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
12. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
13. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
14. Дутка Г. Я., Савіцька О. П. Економетричне моделювання впливу активів на обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств України. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Серія «Економіка». 2019. Т. 24. Вип. 1. С. 126–130. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2019_24_1/27.pdf
15. Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
16. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 2019 рік : статистичний збірник. Київ, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Dsvsмм_19.pdf
17. Фещенко О. М., Самокіна Г. В. Специфіка та гармонізація розвитку підприємництва в Україні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету «Економіка, управління та адміністрування»*. Серія «Економічні науки». 2017. № 1. С. 100–107. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2017-1\(79\)-100-107](https://doi.org/10.26642/jen-2017-1(79)-100-107)
18. Переваги і недоліки великих підприємств. URL: <http://um.co.ua/7/7-17/7-179403.html>
19. Фірма як економічний суб'єкт. URL: https://lawcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Konspekt-lektsii-do-temy-7.-Firma-iak-ekonomichnyy-sub_jeckt.pdf
20. Версаль Н., Шолохова Г. Переваги та недоліки зовнішніх джерел фінансування малих і середніх підприємств в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. Т. 1. № 21. С. 182–194. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-182-194>

REFERENCES

- Cherniaieva, O. V., and Hrynenko, A. Yu. "Sutnist i znachennia maloho pidpriemnytstva u svitovii ekonomitsi" [The Nature and Significance of Small Business in the Global Economy]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, is. 3 (2017): 33-38. http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/08.pdf
- Chukhrai, N. I., and Kulyniak, I. Ya. "Rozvytok maloho i serednyoho pidpriemnytstva v Ukraini: osnovni problemy ta perspektyvy" [Development of Small and Medium Business in Ukraine: Main Problems and Prospects]. In *Suchasnyi instrumentarii ta haluzevi osoblyvosti upravlinnia pidpriemstvamy Ukrainy*, 89-104. Lviv: Vydavnytstvo «Lvivskoi politekhniki», 2014.
- "Diialnist subiektiv velykoho, serednyoho, maloho ta mikropidpriemnytstva za 2019 rik : statystychnyi zbirnyk" [Activities of Large, Medium, Small and Micro Enterprises in 2019: A Statistical Collection]. Kyiv, 2020. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Dsvsмм_19.pdf
- Danylkiiv, Kh. P., Hembarska, N. Ye., and Voloshyn, O. P. "Efficiency of using financial and credit instruments to intensify the innovative development of small business structures in Ukraine". *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii «Problemy ekonomiky ta upravlinnia», vol. 4, no. 2 (2020): 133-143. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.133>
- Dutka, H. Ya., and Savitska, O. P. "Ekonometrychne modeliuвання vplyvu aktyviv na obsiahy realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) pidpriemstv Ukrainy" [Econometric Modeling of the Impact of Assets on Volumes of Realized Production (Goods, Services) of Ukrainian Enterprises]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova*. Serii «Ekonomika», is. 1 (2019): 126-130. http://visnyk-onu.od.ua/journal/2019_24_1/27.pdf
- "Ekonomiczna statystyka / Ekonomiczna diialnist / Diialnist pidpriemstv" [Economic Statistics / Economic Activity / Activity of Enterprises]. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
- "Firma yak ekonomichnyi subiekt" [The Firm as an Economic Entity]. https://lawcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Konspekt-lektsii-do-temy-7.-Firma-iak-ekonomichnyy-sub_jeckt.pdf
- Feshchenko, O. M., and Samokina, H. V. "Spetsyfika ta harmonizatsiia rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini" [Specifics and Harmonization of Business Development in Ukraine]. *Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu «Ekonomika, upravlin-*

nia ta administruvannya». Serii «*Ekonomichni nauky*», no. 1 (2017): 100-107.
 DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2017-1\(79\)-100-107](https://doi.org/10.26642/jen-2017-1(79)-100-107)
 Kindratska, H. I., and Kulyniak, Yu. I. "Stan i tendentsii rozvytku velykykh, serednykh ta malykh pidpriemstv realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: porivnialni analiz dynamiky" [Status and Development Trends of Large, Medium and Small Enterprises of Real Economy in Ukraine: A Comparative Analysis of Dynamics]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii «Problemy ekonomiky ta upravlinnia»*, is. 2, no. 815 (2015): 51-62. <http://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/vypusk-2-nomer-8153-2015/stan-i-tendentsiyi-rozvytku-velykyh-serednih-ta-malyh>
 Krysak, A. O., and Musiatovska, O. S. "Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukraini" [Current Problems and Development of Small Enterprises in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12 (2018): 68-73. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.68
 [Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
 [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
 [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
 Marchenko, O. I., and Motkaliuk, R. V. "Rozvytok maloho biznesu: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid" [Small Business Development: Domestic and Foreign Experience]. *Finansovy prostir*, no. 1 (2015): 190-193. <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/368/364>
 Miroshnyk, R. O., and Prokopieva, U. O. "Rozvytok maloho i serednyoho biznesu v Ukraini: problemy i perspektyvy" [Development of Small and Medium Businesses in Ukraine: Problems and Possibilities]. *Visnyk*

Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii «Problemy ekonomiky ta upravlinnia», vol. 4, no. 1 (2020): 63-71.
 DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.063>
 Mitsa, V. V. "Malyi biznes u suchasnykh rynkovykh umovakh (sotsialnyi aspekt)" [Small Business in Modern Market Conditions (Social Aspects)]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8 (2017): 95-98. http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/24.pdf
 "Perevahy i nedoliky velykykh pidpriemstv" [Advantages and Disadvantages of Large Enterprises]. <http://um.co.ua/7/7-17/7-179403.html>
 Prychepa, I. V., and Ruda, L. P. "Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytskoho sektoru ekonomiky Ukrainy" [Modern Trends and Prospects of Entrepreneurship Development of Ukraine Economy]. *Ekonomichniy prostir*, no. 143 (2019): 67-80. DOI: <https://doi.org/10.30838/PES.2224.260319.67.418>
 Versal, N., and Sholokhova, H. "Perevahy ta nedoliky zovnishnikh dzherel finansuvannya malykh i serednykh pidpriemstv v Ukraini" [Advantages and Disadvantages of External Funding of Small and Medium-Sized Enterprises in Ukraine]. *Ekonomichniy chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 1, no. 21 (2020): 182-194. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-182-194>
 Yaskal, I. V., and Pasailiuk, R. I. "Efektyvnist funkcionuvannya pidpriemnytskoho sektoru ekonomiky Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy" [Efficiency of Functioning of the Enterprise Economy of Ukraine: Trends and Prospects]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii «Ekonomika i upravlinnia»*, vol. 30, no. 6 (2019): 70-77. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-35>

УДК 338.2:68
 JEL: D29; D69

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

©2021 ТКАЧЕНКО Т. П.

УДК 338.2:68
 JEL: D29; D69

Ткаченко Т. П. Теоретико-методологічні засади формування системи економічної безпеки промислового підприємства

Метою статті є вдосконалення теоретико-методологічних засад і формалізація методичного забезпечення процесів формування комплексної системи економічної безпеки промислових підприємств. У статті проаналізовано теоретичні засади трактування й управління системою економічної безпеки підприємств. Зокрема, визначено, що сучасні наукові визначають систему економічної безпеки як сукупність елементів, що забезпечують захист та оцінку загроз. Автором запропоновано розглядати поняття «системи економічної безпеки» як сукупність ресурсних елементів і функцій щодо гармонізації інтересів, комплексності, гнучкості, взаємодії та узгодженості простору, яка визначає економічну ефективність адаптивності підрозділів, управлінських елементів, підсистем і дозволяє комплексно та повно діагностувати ризики та загрози, потенційні відхилення, а також обґрунтовувати витрати ресурсів на системне забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Обґрунтовано функціонально-ресурсний підхід до формування системи економічної безпеки. Формалізовано внутрішні стимули та мотиватори формування системи економічної безпеки, які розкриваються через структурні елементи системи та процесні потоки у внутрішньому середовищі підприємства. Для активізації ресурсних і функціональних елементів необхідно встановити цілі формування системи та формалізувати їх видовий склад. Це дозволить визначити й обґрунтувати вартість витрат на забезпечення безпеки, мінімізацію ризиків та інструментарій організаційно-економічного механізму забезпечення безпеки. У статті описано елементи безпекового простору, до яких віднесено ресурсні та функціональні складники, методичні засоби діагностики та регулювання, а також економічних агентів, які контактують із зовнішніми суб'єктами. Стратегічними елементами системи економічної безпеки визначено мотиватори, стратегічні орієнтири та завдання її розвитку. Формування системи економічної безпеки промислових підприємств має базуватися на концептуальному узгодженні елементів і функцій відповідно до суб'єктного впливу середовища, а також на посиленні інноваційно-інтеграційних процесів і зростанні вартості превентивної діяльно-